

نقش زنان در بوستان‌های روستایی

حمید آهنی^{۱*}، مریم ارفعی^۲، الهام یوسفی مقدم^۳

چکیده

یکی از اهداف بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، دفتر امور روستایی و شوراهای استانداری، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور به مشارکت گرفتن نهادهای دولتی و خصوصی در راستای توسعه فضای سبز است. در عین حال بوستان‌های روستایی با هدف توسعه فضای سبز، ایجاد محیط تفریحی برای ساکنان، توسعه مناطق و ترویج فرهنگ منابع طبیعی، ایجاد یک محیط طبیعی با ویژگی‌های خاص منطقه، حفظ گونه‌های گیاهی موجود و گسترش مشارکت مردمی ایجاد می‌شوند. با توجه به دستورالعمل طرح اجرایی بوستان روستایی ۷۰٪ عرصه به فضای سبز و ۳۰٪ تأسیسات و امکانات رفاهی تفریحی بوستان نظیر: مسیرها و میدانگاه، نمازخانه، کتابخانه، زمین بازی کودکان و بزرگسالان، آلاچیق و سکوه‌های نشیمن و فروشگاه در نظر گرفته می‌شود. از وظایف اصلی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری ارائه عرصه ملی مستعد در حریم روستاهاست که در این خصوص، زنان دهیار نقش مهمی در جهت احداث بوستان داشته‌اند. قوانین امور اراضی در این رابطه در متن مقاله به تفسیر بیان شده است. از دیگر تعهدات بنیاد مسکن در اراضی مستثنیات و طرح‌های هادی، ادارات منابع طبیعی و آبخیزداری شهرستان‌ها دادن خدمات کارشناسی و تحویل نهال‌های مناسب با اقلیم هر منطقه و نظارت، بخش‌داری و دفتر امور روستایی استانداری و سایر دستگاه‌های مسئول، نظارت همه امور فنی را شامل می‌شود. دهیاران با هماهنگی آب‌فار، علاوه بر تأمین آب کافی موظف به آبیاری و نگهداری از بوستان و تأمین نیروی انسانی برای این امر هستند. در خراسان رضوی دختران و زنان دهیار روستاهای برس، نقطه و سایر نقش بسزایی در پیگیری پارک‌های تفریحی روستایی داشته‌اند.

کلیدواژه‌ها: طرح هادی روستایی، دهیار، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری، بنیاد مسکن.

۱. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی خراسان رضوی، نویسنده مسئول Ahani1977@um.ac.ir

۲. اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری خراسان رضوی.

۳. اداره آموزش و پرورش شهرستان فریمان.

۱- مقدمه

ایجاد بوستان روستایی علاوه بر ایجاد فضای سبز، پارک‌ها و تفرجگاه‌ها و گسترش فضای سبز در منطقه فوایدی نظیر: جلوگیری از فرسایش خاک، تنظیم رژیم آبی در منطقه، تعدیل و تلطیف آب‌وهوا (ایجاد میکروکلیم)، پالایش آلودگی‌ها، ایجاد بادشکن و تثبیت شن‌های روان، گذران اوقات فراغت جوانان و نوجوانان روستای مورد نظر و روستاهای اطراف، ترویج فرهنگ منابع طبیعی و جلب علاقه مردم در احداث، حفظ و نگهداری فضای سبز را دربردارد.

ایران کشوری پهناور با مساحت حدود ۱۶۵ میلیون هکتار است که بیش از ۷۰ درصد آن را مناطق خشک و نیمه‌خشک دربرگرفته است. منابع طبیعی تجدیدشونده آن، که جزء با ارزشی از محیط‌های طبیعی کشور است، در سال‌های اخیر به دلیل رشد بی‌رویه جمعیت، ضرورت نیاز به منابع اولیه را افزایش داده، در نتیجه برخی از شیوه‌های محلی و تکنولوژی‌های سنتی کارایی خود را در مهار تخریب از دست داده‌اند. روند روبه‌رشد تخریب زمین ناشی از مدیریت نادرست منابع و بهره‌برداری مفرط از اکوسیستم‌ها به‌مخصوص مراتع و جنگل‌ها بوده است. راهبرد اجرایی افزایش پوشش گیاهی متکی به رعایت سه اصل در احیا و مدیریت مشارکتی منابع طبیعی یعنی نیازهای توسعه‌ای، مسائل زیست محیطی و مسائل اجتماعی اقتصادی بوده است. گونه گیاهی در طول دوره رشد آن بر اساس چند فاکتور اساسی تعیین می‌شود، مانند: نوع گونه، اقلیم، حرارت، تبخیر و تعرق، باد، مشخصات خاک و غیره. چنانچه اثر هر کدام از این عوامل کم شده یا حذف گردد، مقدار آب مورد نیاز گیاه هم تغییر خواهد کرد. هر کدام از عوامل فوق خود تحت تأثیر چند عامل جزئی‌تر است، مثلاً فاکتور خاک به خصوصیاتش چون: بافت، ساختمان، مواد آلی و عمق خاک و جهت و درصد شیب و ... بستگی دارد یا در فاکتور گیاهی شکل برگ و نوع گیاه وجود خار و کرک و شاخص سطح برگ و تعداد روزنه‌ها و سن درخت و ... مؤثر است و در مورد تبخیر، حرارت و باد و مالچ می‌توانند مؤثر باشند. در محیط‌های روستایی احداث پارک و فضای سبز گامی دیگر در افزایش فضای سبز و هم‌زمان کاهش مشکلات روحی روانی مردم روستا خواهد داشت. حفاظت، احیاء و برنامه‌ریزی بهینه به منظور دستیابی به توسعه پایدار جزء وظایف همه سازمان‌ها و آحاد مردم است. گسترده‌گی این منابع تلاش و همکاری همه نهادهای دولتی و خصوصی در نقاط روستایی از جمله دهیاری‌ها را طلب می‌کند. استفاده از توان بالقوه دهیاری‌ها به منظور فراهم‌سازی بسترهای مناسب جهت تسهیل در ارائه خدمات بهتر و بهینه به جوامع محلی و تشکل‌های روستایی و همچنین همکاری و مساعدت این نهاد در حفاظت و احیای عرصه‌های روستا با نمایندگان سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور، نقش ارزنده‌ای در حفظ، احیاء، توسعه و بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی خواهد داشت. بنیاد مسکن سالانه چندین پارک محله‌ای و بوستان کودک با همکاری بخشداری در روستاهای مختلف احداث می‌کند. با توجه به قانون برنامه ششم و دستورالعمل‌های ارسالی از ریاست جمهوری، مدیریت زنان در عرصه‌های متنوع کشورمان تا ۳۰ درصد افزایش خواهد یافت، لذا دهیاران از این منظر مستثنی نیستند. زنان روستایی با همت و مدیریت دهیاران زن نقش بسزایی در پیشرفت و آبادانی روستاها دارند و این سهم روزبه‌روز افزایش می‌یابد.

۲ - پارک روستایی

پارک تفریحی روستایی مکانی است تفریحی شامل حداقل یک زمین بازی کودکان، یک کتابخانه و احیاناً یک محوطه ورزشی و ... که هدف از تأسیس آن، ایجاد فضای مناسبی برای گذران اوقات فراغت اهالی روستا، به ویژه کودکان، نوجوانان و جوانان روستایی است. این مکان لزوماً در یک فضای سبز طبیعی یا فضای سبز دست‌کاشت که برای همین منظور در آن تأسیساتی ساخته شده است، ایجاد می‌شود.

بوستان‌های روستایی با هدف توسعه فضای سبز، ایجاد محیط تفریحی برای ساکنان، توسعه مناطق و ترویج فرهنگ منابع طبیعی، ایجاد یک محیط طبیعی با ویژگی‌های خاص منطقه، حفظ گونه‌های گیاهی موجود و گسترش مشارکت مردمی ایجاد می‌شوند.

ایجاد جنگل‌های مصنوعی در مناطقی که قبلاً فاقد درخت و جوامع جنگلی بوده‌اند یا چنانچه جنگلی در آنجا وجود داشته، اثرش چنان از بین رفته باشد که به یاد کهن‌سال‌ترین فرد منطقه نیاید، البته با توجه به دستورالعمل سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور طرح‌های مشارکتی با عنوان نهضت سبز در مناطق مختلف کشور برای افزایش سرانه فضای سبز ارائه شده است.

۳- اهداف ایجاد بوستان روستایی

- ۱- ایجاد فضای سبز، پارک‌ها و تفرجگاه‌ها و گسترش فضای سبز در منطقه؛
- ۲- جلوگیری از فرسایش خاک؛
- ۳- تنظیم رژیم آبی در منطقه؛
- ۴- تعدیل و تلطیف آب‌وهوا (ایجاد میکروکلیم)؛
- ۵- پالایش آلودگی‌ها؛
- ۶- ایجاد بادشکن و تثبیت شن‌های روان؛
- ۷- گذران اوقات فراغت جوانان و نوجوانان روستای مورد نظر و روستاهای اطراف؛
- ۸- ترویج فرهنگ منابع طبیعی و جلب علاقه مردم در احداث، حفظ و نگهداری فضای سبز.

طرح هادی روستایی

طرح هادی روستایی طرحی است که ضمن ساماندهی و اصلاح بافت موجود، میزان و مکان گسترش آبی و نحوه استفاده از زمین برای عملکردهای مختلف از قبیل: مسکونی، تجاری و کشاورزی و تأسیسات و تجهیزات و نیازمندی‌های عمومی روستایی را بر حسب مورد در قالب مصوبات طرح‌های ساماندهی فضا و سکونتگاه‌های روستایی و طرح‌های جامع ناحیه‌ای تعیین می‌کند. اهداف مورد نظر از تهیه و اجرای طرح‌های مذکور به قرار زیر است:

ایجاد زمینه توسعه و عمران روستاها با توجه به شرایط فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی؛
تأمین عادلانه امکانات از طریق ایجاد تسهیلات اجتماعی، تولیدی و رفاهی؛
هدایت وضعیت فیزیکی روستا؛
ایجاد تسهیلات لازم جهت بهبود مسکن روستاییان و خدمات محیط زیستی و عمومی.

۴- مجری طرح

بر اساس شیوهنامه ایجاد پارک‌های تفریحی روستایی، موضوع ماده ۵ سر فصل کمک به اجرای طرح‌های توسعه روستایی (دستورالعمل توزیع عواید متمرکز دهیاری‌ها) دفتر مدیریت توسعه روستایی سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور مصوب سال ۱۳۸۲ همچنین با عنایت به تفاهم‌نامه همکاری مشترک سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور و سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور پیرامون همکاری دهیاری‌ها در حفظ، احیا، توسعه و بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی در سال ۱۳۸۳ مجری این طرح دهیاری‌های سطح کشور است. با توجه به جلسات مشترک رؤسای ادارات منابع طبیعی و آبخیزداری شهرستان‌ها و بخشداران و کارشناسان جنگل مقرر می‌شود که کارشناسان منابع طبیعی برای تهیه طرح بوستان روستایی، با دهیاران همکاری فنی لازم را انجام دهند. در این راستا، تفاهم‌نامه‌ای بین دو دستگاه به امضا می‌رسد. وظیفه واگذاری اراضی ملی در حاشیه روستاها در غالب ماده ۳ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور مصوب سال ۱۳۴۶، تهیه نهال و خدمات فنی، کارشناسی و نظارت مستمر به عهده ادارات منابع طبیعی خواهد بود. تصویب طرح با کمیته فنی ادارات کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان‌هاست.

شکل ۱- نمونه طراحی بوستان روستایی در شهرستان کلات نادر

۵- وظایف دهیار

دهیار موظف است بر اساس معیارهای ذکرشده در شیوه نامه ایجاد پارک‌های تفریحی روستایی سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، زمین مناسب برای احداث بوستان روستایی را انتخاب کرده، به بخشدار اعلام کند. در صورت تأیید بخشدار اقدامات بعدی نظیر مکاتبه با اداره منابع طبیعی و آبخیزداری و پیگیری سایر امور را به عهده بگیرد. در صورتی که در مراحل اولیه، منابع مالی محدود باشد، اولویت با ساخت زمین بازی و فضای عمومی بوستان روستایی طبق طرح تصویب شده است. نگهداری از بوستان روستایی نیاز به استخدام نیروی انسانی ندارد، دهیار موظف است با استفاده از نیروهای مردمی نسبت به نگهداری و بهره‌برداری از پارک اقدام کند. در نگهداری از کتابخانه بوستان نیز می‌توان با توجه به تجربه نگهداری از کتابخانه روستایی، از مشارکت جوانان تحصیل کرده همان روستا بهره برد. هزینه‌های مربوط به بوستان روستایی (از قبیل: آب و برق، خرید و یا تعمیر وسایل بازی کودکان، ساخت و مرمت بناهای پارک و غیره) را از طریق درآمدهای روستا یا مشارکت مردمی تأمین کند. دهیار در ارتباط با محافظت از درختان، هرس به موقع، آبیاری و سمپاشی مسئول بوده، لازم است با استفاده از نیروهای مردمی اقدامات لازم را انجام دهد. دهیار موظف است با توجه به شرایط فرهنگی و اجتماعی هر روستا، برای بهره‌مندی از بوستان و امکانات موجود آن، نسبت به تهیه برنامه زمانی استفاده از آن اقدام کند. دهیار موظف است با توجه به امکانات و شرایط روستا، تمهیدات لازم را برای نظافت بوستان روستایی و کتابخانه پیش‌بینی و فراهم کند. دهیاری می‌تواند برای تقبل

قسمتی از هزینه‌های نگهداری پارک بوفه یا فروشگاه بوستان را به صورت اجاره در اختیار در اختیار داوطلبان قرار دهد. فراهم کردن تمهیدات مناسب برای پیشگیری از بروز حوادث در محوطه بوستان روستایی وظیفه دهیار است.

۶- مساحت عرصه

با توجه به جمعیت خانوار، میزان افراد زیر ۱۵ سال و سایر موارد و با در نظر داشتن طرح هادی روستایی و با دستورالعمل‌های مختلف مساحت عرصه‌ها متغیر است. بر اساس سرانه فضای سبز استاندارد ۱۰ متر مربع، با عنایت به طرح تیپ بوستان روستایی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور بسته به جمعیت روستا و پتانسیل موجود سطح بوستان حدود ۵ هکتار مشخص می‌شود. بر اساس شیوه‌نامه ایجاد پارک‌های روستایی سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور سرانه پارک بر اساس جمعیت روستا، نزدیکی به شهر، خدمات‌دهی به روستاهای اطراف، وجود سایر امکانات تفریحی و نیز وضعیت زمین در آبادی بین ۲ تا ۵ متر مربع توصیه شده است، لذا اگر سرانه فضای سبز روستایی را ۲ متر مربع بگیریم با توجه به جمعیت به عنوان مثال ۲۰۰۰ نفری روستا و داشتن زمین مناسب برای ایجاد بوستان سطح ۴ هکتار برآوردی که نقشه‌بردار تأیید کرده است، مناسب ارزیابی می‌شود.

۷- وضعیت مالکیت عرصه

از برنامه‌های کالبدی و زیربنایی تعیین مالکیت عرصه پارک در روستاهاست، در صورتی که اراضی مستثنیات یا حریم روستا باشد، نیازی به طی تشریفات قانونی نیست و مساحت تعیین شده به بوستان اختصاص می‌یابد، ولی برای اراضی ملی یکی از مراحل زیر اجرا می‌شود:

واگذاری از طریق ماده ۲۱ دستورالعمل واگذاری امور اراضی به بنیاد مسکن انقلاب اسلامی انجام می‌شود. در اجرای ماده ۲ قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی مصوب سال ۱۳۷۱ و همچنین ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور مصوب سال ۱۳۴۶ پس از اعمال آگهی و تکمیل برگ تشخیص اراضی ملی و تفکیک مستثنیات از آن پلاک روستای مورد نظر در سال مقرر مورد اجرای قانون قرار می‌گیرد و منتج به صدور سند به نام دولت به نمایندگی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور می‌شود. لازم به ذکر است عرصه باید بلامعارض باشد و در کمیسیون ماده واحده قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی مصوب سال ۱۳۶۷ واقع در اداره منابع طبیعی شهرستان‌های مختلف فاقد پرونده است.

در اجرای تبصره یک ذیل ماده ۶۹ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب سال ۱۳۸۰ دستگاه‌های اجرایی، نیروهای مسلح و سازمان‌هایی که شمول قانون بر آن‌ها مستلزم ذکر نام یا تصریح نام یا تابع قوانین و مقررات خاص هستند. چنانچه برای نیازهای عمومی و عمرانی و یا عوض آن نیاز به اراضی ملی، دولتی و منابع طبیعی داشته باشند، می‌توانند مدارکی نظیر فرم مورد تأیید وزیر یا بالاترین مقام اجرایی دستگاه، تأییدیه معاونت برنامه‌ریزی، صورت جلسه کارگروه استانی، اراضی ملی قابل واگذاری که سند به نام دولت داشته باشند و کاربری آن لحاظ شده باشد و چند شرط دیگر که روال کار احداث بوستان

را مشکل تر می کند. ارائه زمین مستعد در سطح حداکثر ۵ هکتار و درخواست احداث بوستان توسط دهیاری (اولویت با نقاط پیشنهادی برای فضای سبز در طرح هادی روستاست).

۱- اگر زمین مستثنیات یا اهدایی مردم باشد، مسئولیت آن با دهیاری است؛

۲- زمین ملی را که اجرای ماده ۵۶ یا ماده ۲، مواد ۱۳ و ۳۹ صورت گرفته و سند نیز به نام دولت صادر شده است، می توان با استناد به ماده ۳ قانون حفاظت و بهره برداری پس از تهیه طرح مصوب با تنظیم سند اجاره در اختیار دهیاری جهت بهره برداری قرار داد.

۳- با توجه به اینکه بعضی از اراضی ملی در مرحله اخذ سند هستند، برای تسهیل کار می توان این عرصه ها را نیز با تنظیم تفاهم نامه ای بین ادارات منابع طبیعی و آبخیزداری شهرستان ها با بخشرداری و دهیاری مربوطه، برای احداث بوستان طبق ضوابط جاری سازمان جنگل ها، مراتع و آبخیزداری در اختیار دهیاری قرار داد.

۸- شیوه طراحی بوستان روستایی

در طرح هادی مصوب میزان فضای سبز و ساختمان ها مشخص می شود، ولی در طرح های مورد نظر منابع طبیعی با توجه به دستورالعمل ۷۰٪ عرصه به فضای سبز و ۳۰٪ تأسیسات و امکانات رفاهی تفریحی بوستان در نظر گرفته می شود. عملیات قبل از جنگل کاری و ایجاد فضای سبز بوستان شامل: برداشت پوشش های زنده (از جمله علف های هرز)، شخم زدن و نرم کردن به دفعات لازم، زهکشی خاک، تقویت و اصلاح خاک، ایجاد آتش بر، به ویژه در جنگل کاری با گونه های سوزنی برگ، آماده کردن بستر و آماده کردن محل کاشت می شود؛ همچنین موارد زیر در ادامه این روند ضروری می نماید:

آماده کردن بستر: چون نهال ها باید بدون وقفه در زمین کشت شوند. گودبرداری نیز برای غرس نهال ها ضروری است و باید گودهایی به ابعاد ۷۰*۷۰ سانتی متر و به عمق ۸۰ سانتی متر ایجاد شود؛

تقویت خاک: خاک سطحی گودها که کنار گذاشته شده است، با مخلوطی از کود حیوانی آماده می شود تا در زمان کشت نهال مورد استفاده قرار گیرد و خلاصه همه عملیات مراقبت و نگهداری بوستان به وسیله دهیاری ها انجام می شود. در ۳۰ درصد عرصه فضای غیرسبز تجهیزاتی همچون: تابلوی راهنما، راه های درون بوستان، زمین بازی کودکان، سکوی نشیمن، کتابخانه، آبنما، نمازخانه، بوفه، سرویس بهداشتی و سایر امکانات و در صورت داشتن سطح کافی از جمله: زمین ورزش بزرگسالان، ساختمان اداری و غیره را می توان در نظر گرفت.

بر اساس ماده ۲ آیین نامه اجرایی تهیه و تصویب طرح های هادی روستایی بر اساس ماده ۷ اساسنامه بنیاد مسکن اهداف طرح های هادی به شرح زیر است: الف - ایجاد زمینه توسعه و عمران روستاها با توجه به شرایط فرهنگی اقتصادی - اجتماعی؛ ب - تأمین عادلانه امکانات از طریق ایجاد تسهیلات اجتماعی، تولیدی، رفاهی؛ ج - هدایت وضعیت فیزیکی روستا؛ د - ایجاد تسهیلات لازم جهت بهبود مسکن روستاییان و خدمات محیط زیستی و عمومی.

۹- نتیجه‌گیری

برای ایجاد فضای سبز در روستاها، دستگاه‌های مختلف طبق قانون افزایش بهره‌وری کشاورزی و منابع طبیعی و سایر قوانین جاری کشور اقدامات مختلفی انجام می‌دهند. یکی از دستگاه‌های مهم در این رویداد، «بنیاد مسکن انقلاب اسلامی» است. با جانمایی بوستان روستایی در طرح هادی، بخشداری و دهیاری اقدامات اجرایی را انجام خواهند داد. سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری با یاری سایر دستگاه‌های دولتی و بخش‌های غیردولتی نظیر دهیاری‌های گام‌های ارزنده‌ای در بهبود محیط زیست و استفاده بهینه و بهره‌برداری مناسب از عرصه‌های مستعد ملی داشته است. بوستان‌های روستایی شباهت زیادی به پارک‌های جنگلی داشته و در مقیاس محلی تأثیر بسزایی در رشد و توسعه روستا دارد. ارائه عرصه ملی از مهم‌ترین همکاری‌های ادارات منابع طبیعی و آبخیزداری است. ماده ۳ قانون حفاظت و بهره‌برداری سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور بهره‌برداری از منابع طبیعی را در راستای توسعه فضای سبز و بهبود محیط زیست تسهیل می‌کند، بنابراین پیشنهاد می‌شود دهیاری‌های سراسر کشور با مراجعه به ادارات منابع طبیعی کشور با توسعه فضای سبز و بهبود اراضی ملی باعث توسعه پایدار در منابع طبیعی و محیط زیست خود و دیگران شوند. همچنین در راستای ماده ۲ دستورالعمل واگذاری برای طرح‌های کشاورزی مواردی با تأیید سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی و انجام مکاتبات قانونی امور اراضی جهاد کشاورزی اقدامات مناسبی انجام خواهد شد. ماده ۸ و ۱۵ قانون افزایش بهره‌وری کشاورزی و منابع طبیعی به فضای سبز و ایجاد بوستان‌ها تأکید کرده است. با رعایت ملاحظات اراضی و در نظر داشتن جمعیت روستا می‌توان با طراحی مناسب و استفاده از گونه‌های گیاهی کم‌آب طلب محیطی مناسب برای تمام اقشار روستا و در نظر گرفتن نیازهای منطقه مورد نظر پارک روستایی، گردشگری و با سایر کاربری‌های محلی طراحی نمود.

تشکر و قدردانی

از آقای دکتر سعید جاهدی پور، کارشناس امور علمی و مطالعات اداره کل منابع طبیعی برای پیگیری و اطلاع‌رسانی این همایش تقدیر می‌شود.

۱۰- مراجع

- مجموعه قوانین و دستورالعمل‌های واگذاری اراضی.
- مجموعه دستورالعمل‌های سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری و سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
- قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب.
- مقالات و طرح‌های جنگل‌کاری و فضای سبز دکتر حمید آهنی.
- قانون افزایش بهره‌وری کشاورزی و منابع طبیعی.